

„Rám soha nem volt vadászati tilalom”

Ütő Endre az Operaház négy „konzervatív” évéről

Egy kis biográfia:

Ütő Endre 1963-ban még főiskolásként sikert arat *Debussy* Pelléas és Melisande című operájában. 1964-től az Operaház magánénekese, elismert basszista. *Verdi*-, *Wagner*- és *Puccini*-operák vezető basszusszólamait énekelte. Emlékezetes szerepei: *Bartók*: A kékszakállú herceg vára, *Monteverdi*: Poppea megkoronázása, *Verdi*: Nabucco, *Wagner*: Istenek alkonya. 1990–95-ig az Operaház főigazgatója, jelenleg nyugdíjas.

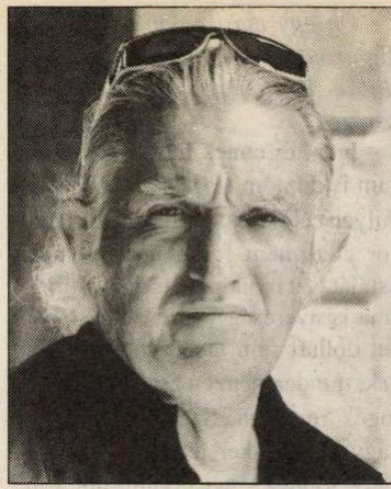
Önjáróvá váltak

A beszélgetés címéből már kiderül, hogy Ütő Endre nem túl jó hangulatban emlékezik az elmúlt öt évre. Azzal kezdi, hogy 1990-ben a személyes szimpátiáját élvező konzervatív kormány annak ellenére, hogy erre akkor még törvény nem kötelezte, pályázattal nevezte ki az Operaház főigazgatójának. Ő ezt megelőzően az Operaház Művészeti Tanácsának elnöke volt. Ezt a fórumot kérte fel a Művelődési Minisztérium, hogy jelöljön főigazgatót. 1990-ben az 1300 szavazásra jogosult operaházi dolgozóból 900-an éltek jogukkal, és 88 százalékuk voksolt Ütő Endrére. Így *Sass Sylviát* és *Oberfrank Gézát* megelőzve rá esett a választás. Két dolgot siet leszögezni. Az egyik, hogy a két dalszínház művészeti és gazdasági kondíciója nem volt rossz, amikor ő átvette a vezetést, de már elődje, *Petrovics Emil* is azt ismételte, amelynek a keserű igazságát már megtapasztalta, hogy biztosított feltételek nélkül lehetetlen operát üzemeltetni. Minden ellenkező híreszteléssel szemben vallja, hogy munkájában, sem műsorpolitikában, sem személyzeti kérdésekben senki nem próbálta befolyásolni, és minden ilyen beavatkozást gorombán visszautasított volna. Az őt érő támadások olyan színben tüntetik fel, mintha a konzervatív kormányzat

kedvence lett volna. Bizonyítékai vannak arra, hogy főigazgatóságának szinte teljes idejében csupán konfliktusai voltak az őt kinevezőkkel. Az Operaház működési és szervezeti szabályzatának tervezetét, gyakran műsorterveit is rendszerint azzal dobta vissza az illetékes főosztályvezető, hogy nem jó. Amikor megkérdezte, hogy mi lenne jó, a válasz mindig az volt, önállóak vagytok, tervezzetek. Kétdiplomásként, az Operaház főigazgatójaként csak *Mádl Ferenctől* kapta meg a legmagasabb fizetési osztályt jelentő úgynevezett F-kategóriát. Többször próbálták alantas eszközökkel eltávolítani. Az Operaház művészeti tanácsának őt követő elnökét arra igyekezett rávenni a minisztériumi főtisztviselő, hogy keverje főigazgatóját „kabátlopás-ügybe”. 1992-ben percre kidolgozott terv volt a felmentésére, amelyről dokumentumai vannak, és mai napig sem tudja, miért álltak el tőle. 1993-ig legalább a dologi kiadásokat állta az állam, ezt 1993-ban megszüntették, és innen „önjáróvá” kellett válniuk. Úgy érzi, ennek maradéktalanul eleget tett. Megszervezte a szponzorálást. Vállalkozásokat mentett be a Házbába. Minden vádaskodással szemben meggyőződése, hogy az Operaház bérbe adható más rendezvényekre is, határt mindig csak a jó ízlés szabhat. Ezt igazgatása alatt sosem lépték át. 1995-ig sikerült elérnie, hogy a vállalkozásokból, a szponzorálásból, a jegyárak emeléséből és a bérletek bevételeiből 3,5-szeresére nőtt az Operaház költségvetése.

Garanciák nélkül

A lapunkban közölt *Gregor*-interjúban sugallattal ellentétben Ütő Endre állítja, hogy senkit nem mart el az Operától, sőt az ő igazgatása alatt tért vissza *Erdélyi Miklós*, *Gulyás Dénes*, *Miller Lajos*. A *Gregor*-interjút idézve keserűen jegyzi meg: az sem igaz, hogy *Gregor Józsefet* az ő négy éve alatt mellőzték volna. Bi-

Ütő: az Antall-paródiáról nem esik szó

(Fotó: Horváth Szabolcs)

zonyítéka van rá, hogy vele kívánta bemutatni *Rossini* Olasz nő Algírban című operáját, amely rajta kívül álló okból nem került a repertoárba, és a Szóktetés a szerájából Ozminjárára is *Gregort* hívta meg, aki külföldi fellépés miatt mondta le a szereplést.

– Ha már *Gregor Józsefet* említetem – mondja –, ezek után azt is el kell mesélnem, hogy nem egy *Don Pasquale*-előadáson a *Don Pasquale*-*Malatesta* duett után – kihasználva a színpadi szituációt – a darabhoz nem tartozó paródiát rögtönzött a színpadon, *Antall Józsefet* utánozva.

Ilyen előadást ő maga is látott, az ügyeletes rendező is jelentette, és nézői levél is van a birtokában. De egyetlen alkalommal sem élt fegyelmi jogkörével.

Vallja – visszatérve az általános operai helyzetre –, hogy az Operaház nem volt és nincs is padlón. Nagy baj volt és ma is probléma, hogy hiányoznak a költségvetési garanciák. Nem lehet a 45 milliós bevételt költségvetési indokkal elvonni. Soha senki, sem elődjével, sem vele nem ült le megbeszélni, mekkora taglétszámú társulathoz milyen repertoárt, mennyi pénzből tud kiállítani. Mindig ehhez kellett volna szabni az állami támogatást, figyelembe véve, hogy aki teheti, külföldre megy mindaddig, amíg a magyar sztárénekeseket külföldön sokszoros szorzóval fizetik.

Ütő Endre állítja, hogy egyes véleményekkel ellentétben, színházban is létezik és szükséges a demokrácia. Ez persze nem azonos a politikai demokráciával. Ő demokráciának azt tartaná, ha munkáltatói oldalról az állam garantálná a működés feltételeit, és munkavállalói oldalon az igazgató pénzzel rendelkezne, amelyből – mindenkor a nemzetközi gázi színvonalán – meg tudná fizetni a tehetségeket, tekintet nélkül azok politikai, vallási hovatartozására. Ameddig a Fesztivál Zenekar többet tud adni egy hegedűsnek, mint az Opera, biztosak lehetnek benne, hogy a jó

hegedűsök odamennek. Egy operaiszervezőnek jelenleg semmilyen hatalma nincs. Még valamit a demokráciáról: Ütő Endre emlékszik rá, hogy a felejthetetlen és gigantikus tehetségű *Ferencsik János* mennyire zsarnok volt karmesterként, nála nem lehetett kétszer hibázni. *Lamberto Gardelli* – aki gyakran vendégkarmester az Operában – a mai napig megköveteli, hogy az általa vezényelt előadásokat csak azok a muzsikusok kísérhetik, akik a próbán is részt vettek. Ilyen feltételt biztosítani csak jól díjazott zenekarral lehet.

Alapítan nosztalgizásnak tekint Ütő Endre minden összehasonlítást az 50-es évek magyar operajátszásával. Igaz, hogy a sztárok itthon voltak – hisz utazási lehetőség Nyugatra nekik is ritkán volt –, de a Házat olyan személyiségek igazgatták, mint *Tóth Aladár*, *Nádasdy Kálmán* vagy *Oláh Gusztáv*, akik elérték, hogy *Székely Mihály* jövedelme az 50-es években is több volt, mint bármely miniszteré.

Vendéglők és hálósobák

Ütő Endre szerint művészeti intézmény igazgatói állása pályáztatásának Magyarországon nincs sok értelme. Ameddig a kinevező nem képes feketén-fehéren írásban biztosítani a működés feltételeit, addig a pályázó sem tudja leírni, hogy a feltételek birtokában milyen elképzelése van az Operaházról. Ő sokáig alelnöke volt a főváros Kulturális Bizottságának, tudja, hogy születnek a döntések. Sajnos háttérbeszélgetéseken, vendéglői asztaloknál és hálósobákban döntenek színházak sorsáról. Ismeretlen érvek alapján nemegyszer a már elhatározott koncepciót rúgják fel. Lásd: Thália Színház.

Ütő Endre tiszteli, kedveli *Szinetár Miklóst*, de amennyiben elnyeri a főigazgatói tisztet, nem irigyli. Tudja, hogy *Szinetár* pályázatában elsősorban pénzt kér, ő szkeptikus, hogy megkapja-e.

Neki – mint elmondja – már nincs személyes ambíciója, és együtt él az őt állandóan érő vádaskodásokkal. Ebben az országban mindig voltak „védett férfiak”, de őrá soha nem volt vadászati tilalom. Búcsúzáskor keserűen jegyzi meg: beletörődött, hogy a szlogen, amely szerint „megőriztem Budapest működőképességét”, *Demszky Gábor* újraválasztásához elég volt, de az senkit sem érdekel, hogy ő megőrizte az Operaház működőképességét.

SPÁNY GÁBOR